

كلية الآداب

حوليات آداب عين شمس المجلد ٤٦ (عدد إبريل – يونيو ٢٠١٨)

<http://www.aafu.journals.ekb.eg>

(دورية علمية محكمة)

جامعة عين شمس

סימני השינויים הפונטיים בתרגום הלשוני בספר איוב

وسام عبدالستار دواح*

أحمد سعيد عبيد**

جامعة بغداد - كلية اللغات - قسم اللغة العبرية

المستخلص

ספר איוב נחשב אחד הספרים החשובים ביותר בתוך החברה היהודית בגלל חשיבותו הפליסופית, החברתית, המשפטית והדתית, הספר מתעסק בענין או בבעיה חוקמית דתית אינה נמצאת בכל ספרי המקרא רב הפרשנים חושבים שספר זה נכתב בכמה שפות שונות, וגם חלק מהפרשנים חושבים אותו כספר מתורגם משפה אחרת לשפה העברית, לכן (במחקר זה אנו שופכים את האור על הבעיה הזאת כדי לברר את הרעיונות המדויקות ביחס תרגום הספר, וגם הרעיונות הנכונים של הענין הזה בצורה אנלטית מקובלת על הדעת), תרגום מלשון הארמית להבין את צורת הספר ואת תנאי ופרטי התרגום דרך גלוי את השינויים הפונטיים המלוות את תרגומו הלשוני.

הקדמה

ספר איוב הוא הספר השני לספרות החכמה של המקרא , כולל חקירה פיוטית בצורת נאומים של וכוח בין איוב ורעיו ובין איוב והשטן על אמתות האמונה בשכר וענש כפי שהיה מקובל בישראל , אכן אך בתקופה זו , ואך בגלות בבל , יכול היה יהודי לאומי , משורר גדול שהיה בעל תרבות רחבה ומחשבה עמוקה , לכתוב שירה כזו לשם תפארת אלוהי ישראל על יסוד מסורת יהודית , בארמית דווקא .

שם ראשונה ושם בלבד הורגש הצורך לכתוב ספר כזה בלשון הסביבה ואולי במידה מסוימת , גם בשביל הסביבה הזאת את שם המשורר הגדול הזה , שיצר את שירת איוב העיקרית , אין אנו יודעים , אבל רמזים מרובים במקרא , בדברי עזרא ונחמיה ובנאומי הנביא הגדול , המצורפים בפרקים מ וכו' ולחזן ישעיהו , וכן בתעודות יב שבמצרים המכילות גם פקודה ממשלתית בדבר שמירת חג המצות , מלמדים אותנו כי מרובה הייתה השפעתה של אמונת ישראל על דעת גדולי המלכות בממשלת בבל ובממשלת פרס , שבאה לרשותה , השפעה זו לא באה אלא כפרי להסברה מתמידה במשך דורות בעל פה ובספרות בלשון העם שהגולים ישבו בתוכו , ואחת היצירות הספרותיות הראשונות שבאו להסביר גם לגויים את דרכי אלוהי ישראל . היא שירת איוב במסגרת הסיפור הקדום , שסיפר על צדקתו של איש מחסידי האומות בימי הקדם .

חשיבותו של ספר איוב מתגלות בהיתו כיצירה ספרותית המרוכבת והשלמה ביותר מבין ספרי המקרא הפיוטיים מבחינת הבנין הלשוני והפליסופי , והחברתי , וגם כן המשפטי והדתי , הספר מתעסק בענין או בבעיה חוכמית דתית אינה נמצאת בכל ספרי המקרא רב הפרשנים חושבים שספר זה נכתב בכמה שפות שונות , וגם חלק מהפרשנים חושבים אותו כספר מתורגם משפה אחרת לשפה העברית , לכן (במחקר זה אנו שופכים את האור על הבעיה הזאת בצורה השוואתית אנלטיית מקובלת על הדעת כדי לברר את הרעיונות המדויקות ביחס תרגום הספר , וגם הרעיונות הנכונים של הענין הזה .

מחקר ראשון: עיקר שירת ספר איוב

ספר איוב כ תרגום ארמי

עיקר שירת הספר בצורתה שלפנינו היא תרגום ממקור ארמי⁽¹⁾ . ואין להבין את הספר העברי אלא על יסוד הכרה זו לכל תנאיה ופרטיה , והדעה שספר איוב כולו הוא ספר מתורגם על כן קשה בפירוש בדרך כל ספר מתורגם הובעה על ידי אברהם בן אזרא , וגם בחכמים ובפרשים שבאו אחריו , היו שחשבו כמוהו, שהספר תורגם מערבית , אדומית או ארמית , אבל לא הייתה זאת אלא סברה בעלמא , מיוסדת על היות איוב ורעיו מבני הקדם , מאדום או מארם בגבול ערב. ועל טעות הבנה בדברי השבעים בסוף הספר ועל המלים והצורות הארמיות (ואולי אדומיות – ערביות) הבולטות שבשירת הספר , אבל אף אלה האחרונות ניתנו לכאורה להתבאר גם בהשפעתה המרובה של הארמית על העברית המקראית בכלל ועל לשון השירה בפרט , ואף בהנחה כי התכוון המחבר לשים בפני בני קדם ביטויים אופייניים ללשון ארצם . וכן לא הובאה כל הוכחה אמיתית לדעת זו , שלפנינו תרגום , ולא פורש לפיה אף אחד הקשיים הלשוניים והעניינים שבספר⁽²⁾ .

אבל בבדיקת לשון הספר לפרטיה בפירוש זה , נתבאר לנו יותר ויותר , פרט אחרי פרט ועובדה לעובדה , כי אמנם נכון הדבר , כי ספר איוב בפרקי השירה

המקוריים שבו, בדברי איוב ורעיו ונאומו האל, מתורגם הוא מארמית, ואין להבין את הנאומים האלה אלא בשימנו עובדה זו לנגד עינינו. מכלל הנאמר כאן על פרשת השירה של ספר איוב, אשר כל כך מרובות בה העדויות למקורה בלשון אחרת, חורג (מלבד פרשת אליהוא בפרוזה ובפיוט) שידובר עליה בסמוך סיפור המסגרת שמסביב לשירת הוויכוח. בסיפור זה אין כל סימן לארמית ואף לא להשפעת ארמית ממש, ולשונו היא אותה לשון עברית, הבאה אף בחלקים העברים שבשירה, ומכאן שמתרגם השירה הוא כנראה, שניסה ניסוח חדש של סיפור המסגרת מסביב לשירה, במקום המסגרת הקדומה שאבדה, אך גם יוצרי הספר הארמי הקדום וגם המתרגם, שהוא גם כותב סיפור המסגרת בצורתו שלפנינו, לא יצרו את חיבוריהם אלא על יסוד מסורת קדומה חיה ומתפתחת, של היסטוריה ואגדה יחד כמבואר בהמשך בפרק מיוחד⁽⁷⁾.

מחקר שני: שיטת התרגום לשירה בספר איוב

מרובות מאוד הן ההוכחות למקור ארמי של שירת איוב, בכמה וכמה מקומות לא דייק המתרגם, ואך חזרה אל המקור הארמי היא המבארת לנו את כוונת המשורר הראשון כך "כי לפני לחמי אנחתי תבוא" (2, 4) (פי-לפני לחמי, אנחתי תבוא; ויתכו כמים, שאגתי) פירושו: אף לפני אסוני, פחדי (לחמא בארמית) באה אנחתי, וכן (10: 23) (נדד הוא ללחם איה; ידע, פי-נכון בידו יום-חשף): "נודד הוא ללחם" כוונתו: נודד הוא כנגד הפחד בתרגום הסורי, ומתרגם הספר לא הכיר את המלה: "הנסה דבר אליך תלאה" (2, 4) (הנסה דבר אליך תלאה; ועצר במליון, מי יוכל) פירושו: מנוע (ארמית: הנסה) דבר אליך לא תוכל: ואילו הכיר המתרגם את הוראת המלה, היה כותב "מנוע, אנוס" ואת הצורה "הנסה" לא הכירו אף בעלי הניקוד, שניקדו הנסה, עד שהתקשו במלה כל המפרשים, "מבלי משים" (4, 20) (מבקר לערב יפתו; מבלי משים, לנצח יאבדו) הוא מקור ארמי, שפירושו: מבלי שים (לב): (4, 7) (פיחצי שדי, עמדי--אשר חמתם, שתה רוחי; בעויתי אלוה יערכוני) כתוב כי חצי שדי עמדי "אבל העניין דורש (עי שם): חזיונות שדי, ואין כאן אלא טעות הבנה בארמית "חזוי" שפירושו גם "חצי" וגם "חזיונות": ואסלדה בחילה לא יחמול" (7, 10), (ותהי-עוד, נחמתי--ואסלדה, בחילה, לא יחמול: פי-לא כחדתי, אמרי קדוש) פירושו בארמית, ולא על פי דקדוק עברי: ואירא את האכזרי אשר לא יחמול: (7, 27) (הלהוכח מלים תקשבו; וירווח, אמרי נואש). ואתה תופעה באה אף לפני כן בספר כה דורש העניין במקום "הלהוכח מלים תחשבו ולרוח אמרי נואש" לפי התקבולת, לשון נשיבת רוח, שהיא בארמית "אכחא" ולכך הכוונה גם בפרק (10, 2-3): (החכם, יענה דעת-רוח; וימלא קדים בטנו, הוכח בדבר, לא-יטפון; ומלים, לא-יועיל בם). החכם יענה דעת רוח וימלא קדים בטנו, הוכח-זאת אומרת נשיבת רוח בדבר לא יסכון וכו', ולא כלשון תוכחת והוכחה, (8: 19) (הן-הוא, משובש דרכו; ומעפר, אחר יצמחו). כתוב: "הן הוא משובש דרכו ומעפר אחר יצמחו" ולפי העניין היה צריך להיכתב הן הוא חידוש דרכו⁽⁸⁾: אבל כנגד "חידוש בא בארמית" חדות "הניתן גם לקריאה כלשון חדותא, חדווה משובש ושמחה, (10: 2) (הטוב לה, פי תעשק--פי-תמאס, יגיע פפיד; ועל-עצת רשעים הופעת). תורגם "בהקבלת את הטוב לך כי תעשק וכו'" ועל עצת רשעים הופעת "במקום

שהכוונה בהחלט כאילו : ומעצת רשעים הפעת פֶּעֶשֶׁף , עֲמָדִי:תְּלִיפּוֹת וְצָבָא עֲמִי. הועלת לך פֶּעֶשֶׁף, עֲמָדִי:תְּלִיפּוֹת וְצָבָא עֲמִי. כלשון נפע בערבית בפס' (י: 17) (תְּחִדֵּשׁ עֲדִידֶּפֶעֶשֶׁף , עֲמָדִי:תְּלִיפּוֹת וְצָבָא עֲמִי).

נְגַדִיכֶפֶעֶשֶׁף , עֲמָדִי:תְּלִיפּוֹת וְצָבָא עֲמִי. וְתִרְבֵּי פֶּעֶשֶׁף , עֲמָדִי:תְּלִיפּוֹת וְצָבָא עֲמִי. "תחדש עדיך נגדי ותרב כעשך עמדי , נגד היא לשון מכה בארמית , כתרגום השבועים , ואילו הכיר זאת המתרגם , היה הוא כותב מלה עברית מובנת במקום זה : כי תכתב עלי מררת ותורישני " (13: 26) (כי-תכתב עלי מררות ותורישני , עונות נְעוּרִי). כוונתו כי תכתוב עליי ירושה , מרתא , מירתה בארמית , ולא מרורות , מרתא בהמשך אל "כי עדת חנף גלמוד " (15: 34) (כי-עדת חנף גלמוד; ואש, אַכְלָה אַקְלִי-שְׁחָד). הייתה כוונת המקור : ואיש אכלה אהלי כופר " (כפרא בארמית) אבל בטעות תורגם : " אהלי שחד כפרא כפר : איוב מתחנן , ואל יהי סוף , הפסק בארמית 'מקום לזעקתי' , והמתרגם כתב , ללא מובן (16: 18) (אֶרְצָא , אֶל-תְּכַסִּי דְמִי; וְאֶל-יְהִי מְקוֹם , לְזַעֲקָתִי). " ואל יהיה מקום הרע אומר : זה חלק אדם רשע מאלהים ונחלת מורד בארמית ממרה , מאל , והמתרגם העתיק כאן : ונחלת אמרו , הואיל וקרא ממרה , אמרו במקור של פרק כד א שאל איוב : מדוע מן החנף (משדילא בארמית) נצפנו עתים , אבל המתרגם קרא "משדי לא כשתי מלים . והמנקד מוכרח היה לנקד , נגד העניין מדוע משדי לא נצפנו עתים " באותו פרק נאמר בהמשך על עניי ארץ אלו שנחבאו מפני הרשעים , כי היו בורחים , במקור : ערדין במדבר , אבל המתרגם קרא ערדין , ועל כן תרגם (24: 5) (הן פראים, בְּמִדְבַר-יִצְאוּ בְּפִעֲלָם , מִשְׁחָרִי לְטָרְף; עֲרָבָה לֹו לְחֶם-לְנִעְרִים). (הן פראים במדבר יצאו בפעלים וכו') ללא כל טעם ועניין , ושוב באותו פרק אמר איוב על עניים עלובים אלו , חסרי המזל : רעבים – נשאו עמר , יקבים דרכו – ויצמאו (יא) ועוד. וגם זאת : ערום יטוו , יארגו "אזלו בארמית " בלא לבוש ; אך המתרגם שהבין את הפועל הארמי " אזלו " כהוראתו השכיחה ביותר , תרגם " ערום הלכו בלי לבוש " – וסתם את כוונת המאמר , ובדברי האלוהים אל איוב נאמר על לויתן , כי " הגם אל מראיו " ז"א בעיקר בארמית , " הגם אל מראיה " מתקיף את אדוניו , יוטל ; אך הואיל ולא הובנו הדברים נשארו כאילו נאמרו בעברית ונוקדו " הגם אל מראיו " ללא על עניין ותוכן^(e).

דרך הדוגמאות ברורות אלו, שטעות ההבנה בתרגומן מוכיחה את עיקר ההנחה באות דוגמאות נוספות , שהנחה זו מאפשרת פתרון לקשיים מסוימים אף שאין בדוגמה זו או זו לעצמה כדי הוכחה ממש להנחה זו . כך , למשל , (5: 22) (לְשֵׁד וּלְכַפֵּן תִּשְׁחַק ; וּמַחִית הָאָרֶץ, אֶל-תִּירָא) " לשד ולכפן תשחק ומחית הארץ אל תירא " כאילו בחזרה על שוד ורעב , שכבר נזכרו בפס' (20: 21) (אֵין-שְׁרִיד לְאֶכְלוּ; עַל-כֵּן, לֹא-יִחִיל טוֹבוֹ) , בעוד שמשפט הנימוק הבא אחר כך , פס' כג : כי עם אבני השדה בריתך וחית השדה השלמה לך "דורש במקום לשד ולכפן בקירוב בארמית :לשדי לכפן , ושוב בפס' כג בארמית כפי שדי אבני ירייה וקלע , במקום התרגום : אבני השדה , ומכאן גם כפילות המלה השדה בחרוז זה ועו .

אנו רואים כי עובדה זו , שלפנינו תרגום לעברית ולא שירה עברית מקורית , ניכרת היא גם באוצר מליה של השירה בכלל , כי גם חלק ניכר של המלים החדשות המרובות שנמצאו בשירת איוב , לא היו בעברית מעולם , אף לא כמלים וצורות שאולות , אלא מלים של לשון אחרת ממש הן , אשר המתרגם שלא דייק את כל צורכיו , כעדות העטויות הנזכרות , השאירן מתוך מקורו . ועדות לקשיים שהיו

למתרגם היא גם בזה, שבהרבה מן המקרים האלה לא יכלה אף המסורת שבאה אחריו למצוא ניקוד נכון למלים הזרות האלה.

כי כלום היה מחבר עברי בוחר מדעתו במלים כאלה, שגם הניקוד לא הכיר אותן למשל, (אור) (38 : 24) (אי-זה הדרך, יתלק אור, יפיץ קדים עלי-ארץ) רוח המערב : אמר (10 : 3) (הטוב לך, פי תעשק--פי-תמאס, יגיע פפיד;נעל-עצת רשעים הופעת), שבת, מרד (30 : 3) (בחקר ובכפון, גלמוד: הערקים ציה--אמש, שואה ומשאה), אמש, שדה, ביצה; המה חמה, התעלם : המס, חמס, חשב, זמם; כל – מת, כל אימתי, תמיד, מרש, חבל; נצם, סדר : נשמה : רפואה; רקב, נאד; שמר על, דלג על, סלח והרבה כאלה כלום לא היה בוחר במלים עבריות שכיחות, כגון "מערב, שבת, שדה, התעלם, זמם... ועוד, מלים אלו, למעשה, לא היו מעולם בלשון העברית של תקופת המקרא, אלא שקשה היום לקבוע את שייכותן אליה בכל מקום⁽¹⁾.

על יסוד הכרה זו בלבד מתבארות כמה וכמה תופעות בלשון הספר, ידועות ובלטות הן לא רק המלים הארמיות אלא גם הצורות הארמיות המרובות לשון הספר. אמנם אפשרי ומוכן הדבר, גם אילו היה לפנינו מקור עברי ולא תרגום, שתכיל עברית זו המושפעת מארמית, כמה וכמה מלים וצורות של הלשון המשפיעה, ואולם גם לשון "מעורבת" כזאת, כללים קבועים לה בדרכיה; למשל גם בבנות הלשון האידית, הדוגמה האופיינית ביותר ללשון תערוכת דרך קבועה לשימושיהן באשר הם שם, ועם כל השינויים המרובים של הדיאליקטם במקומות שונים, במקום אחד אין אלא דרך שימוש אחד בדקדוק : מבטא אחר, צורה אחת לכל מלה ומלה ושימוש אחד במשפט. לא כן בספק איוב : הצורות הארמיות (מלין, חייין, תשימין) משמשות על ידי הצורות הערביות, אפילו בתוך אותו חרוז; כלום באמת יאמר זה האומר "תשימון קנצי למלין" שלוש צורות ארמיות גם "תבינו ואחר נדבר" אין אלו אלא שתי לשונות, לשון מקורי ארמי ולשון מתורגם עברי, אשר בחלק מן הדברים השאיר את לשון המקור בין שהתקשה בתרגומה ובין שלא ראה צורך לתרגם מלים מובנות. אין תופעה כזאת מתבארת מתוך השפעת הארמית בלבד, ואדרבה, בתוך המשפט העברי שומרת השירה על סגנון עברי ברור. כך למשל באה למ"ד היחס לאקוסיב כנהוג בארמית, אך לעתים נדירות בשירה: כי לאויל יהרג כעס (8 : 2) (עד-אן, תמלל-אלה;ןרוח פביר, אַמְרִי-פִיָּה². כי ישה חך אלוה מעונך, הלאל ילמד דעת מתקו לו רגבי נחל, ואין אף הוכחה לכך, שהבין גם המתרגם מקרים אלו כולם בהוראת אקוסיבי; ומאידך באות דוגמאות נדירות לשימוש זה, כידוע, גם ביתר ספרי המקרא העבריים, ואילו הארמית שבשירת איוב כאלו רצופה היא לתוך עברית טהורה כשרידה מתוך מקום ארמי.

בעקבות המקור בתוך התרגום ניכרות אף במקומן של המלים הארמיות, על פי רוב הן באות בהמשך התקבולת, במקום הצורך להביא מלה נוספת לאותו מושג. לא תמיד ידע ולא תמיד טרח המתרגם למצוא מלה עברית שנייה למושג שהכפלה והרי בעיקר קרובות שתי הלשונות, והכנראה יכול היה המתרגם לסמוך על כך, כי הבינו בני דורו אף ארמית ועל כן כתב, או ביתר דיוק, השאיר : "כמרירי על יד עננה,

עללים (טמונים) על יד "נפל", " ויאיתיני עם יבא" והרבה כאלה – ומחוסר מלה אחרת השאיר גם אותה מלה פעמיים בחרוז, כגון " האל יעות משפט ואם שדי יעות צדק, שחק לרעהו ואהיה וכו' ^(א) שחוק צדיק תמים " ועוד. אמנם לפעמים נולדה כפילות זו בטעות המתרגם, כגון: כי עם אבני השדה (אך בעיקר: פְּפִי שְׁדִי, אבני קלע) בריתך וחית השדה השלמה לך. או: החקר אלוה תמצא אם עד תכלית שדי תמצא " . שתמצא הראשון שם היא תרגום של תשכח, כלו תמצא ממש, בעוד שהשני הוא תמצא בארמית קדומה, תמטי תבוא בארמית מאוחרת; או כגון: ואיה אפו תקוטי ותקוטי מי ישורה. שתקוטי הראשון שם המקור הארמי, קירווי הבית אשר קיוויתי (מתחתי), כלשון פס' יג " אם אקוה (אמתח) שאול בתי " . ובוודאי נבדלו שתי הצורות לפחות במבטא, בלשון המקור.

וגם כן: קשה להניח כי סופר מהיר, מחבר שירה נשגבת, ישכח את דרכי לשונו העברית עד כדי כך, שיכתוב, למשל, " לא יש – אין – ולא עת, ואין עת, חיינ – חיים " ועוד כאלה, אבל נקל להבין שמתרגם, שכל כוונתו לא הייתה אלא לפחות את הבנת השירה הזאת לדוברי עברית, לא טרח לשנות – כי כל תרגום גם שינוי הוא – אלא בשעת הצורך, ועל כן השאיר גם צורות ושימושים כאלה שמצדו לא היה משתמש בהם הלא רוב הדברים מובנים היו גם בלשון המקור, ועל כן חס להרוס ללא צורך את מבנה המקור.

התרגום זה הוא המבאר לנו במידה ידועה גם את חוסר השוויון באורך הצלעות שבחרוזים ושל חרוזים שלמים, יש שהייתה צלע ארוכה זו שלפנינו קצרה יותר בלשון המקור, ויש שהחרוז קצר הוא רק בתרגום, מפני הצורך לתרגם במונח קצר שתי מלים ויותר. ויש שאנו מרגישים בחוסר צלע במשפט, בעוד שבאורך הלשון שבמקור היה החרוז מלא אף כמות שהוא והואיל ולפנינו כאילו תרגום בלתי גמור, תרגום במקום צורך בלבד, שנשארו בו גם חלקים מן המקור, על כן אין לדון גם את משקל השירה על פי תרגום זה בלבד. ונוסף כאן עוד מלים אחדות על פרשת אליהוא שבפרק (٣٢ : ٣٧) (וַיִּחַר אֵף, אֲלֵיהוּא כֶּן-בְּרִכָּאֵל הַבְּנוֹי, מִמְּשַׁפְּחַת-רָם) . פרשה זו בפרוזה ובשירה שבה, מאוחרת היא לכל יתר חלקי הספר. מאוחרת היא אף לסיפור המסגרת שלפנינו, שהרי במקום שהאלוהים מזכיר בו את איוב ואת שלושת רעיו, אין לו מטוב ועד רע על אליהוא, שלא היה ידוע לכותב הדברים.

ומכאן, שנכתבה פרשת אליהוא, אחרי שתורגם עיקר הספר, בעברית ובארץ ישראל, ובהתאם לכך, אף על פי שהושפעה לשון הפרשה בהרבה מן הארמית – כי כך הלך וגבר הדיבור הארמי בימי הבית השני אף בארץ ישראל – הוכחות לתרגום מארמית אין בפרשה זו, כפי שתברר בדיון עליה, וגם לשונה וסגנונה שונים הם מלשון השירה העיקרית וסגנונה. ועמדת אליהוא לגבי בעית הספר היא דווקא עמדת בן ישראל קנאי. קנאי הוא אליהוא, קנאי בייחוד לרעיון צדקת האל, שהוא לו יסוד לכל דיון, ואיננו ניתן לדיון בעצמו; תפקיד מיוחד בדבריו ניתן לתיאור הרקיע המוצק שבשמיים יולחיה יחית הכרוב, המרכבת של אלוה, רוכב הכרובים, ואולי לא פחות אופייני הוא לדבריו גם הצד השלילי, שאין בו כל זכר ורמז לכל אותן האגדות על מלחמת האל הבורא ברהב, שמקורן בעלילות הבבליות, וששירת איוב

העיקרית מרבה כל כך לספר בהן. ונדמה כאילו אומר לך אליהוא גם כנגד תשובת האל שבספר העיקרי: אין צורך להסתייע בתורת בבל, במלחמת הליתן ובמשלי העמים, כדי להוכיח על צדקת האל⁽⁹⁾.

אפשר לומר שבכל זאת לא נפגם נועם השירה, בתערוכת זו של מקור ותרגום, אין זאת אלא משום שרגש הלשון אנו בנוי הוא על יסוד העובדות שבמקרא, ובשבילנו היום כל המלים והצורות עבריות הן. אבל בני המקרא, שהקפידו על טוהרת לשונם, גם כפי עדות כתבי לכיש, היו בוודאי מרגישים יסודות זרים בלשון הספר, והיו רואים בו מה שהוא אמת: תרגום ראשון, תרגום שלא הושלם, של ספר ארמי, ואמנם גם באזנם נשמע בו בוודאי יופי רב, על אף ריב הלשוניות, גם ברעיונות וגם בצורות החרוזים, המלאים צימודי מלים, על אף היותם מתורגמים מלשון אחרת, לשון קרובה⁽¹⁰⁾.

כאן הרקע הלשוני, התרבותי וההיסטורי, פוליטי ליצירת מהדורת ארמית זו של ספר איוב, מהדורה זו של שירת איוב נולדה בראשית גלות בבל, ואך כמה דורות אחר כך, עם שוב הגולים לציון, הובאה לציון גם יצירתם של הגדולים שקמו להם בבבל, ואז בלבד נולד הצורך לתרגם שירה זו שוב לעברית, כשם שתורגמו בתקופה זו עוד כמה ספרים ותעודות מארמית לעברית. ונוסף על מה שכבר הוכר מעבודת תרגום זו, יש לבדוק יצירות אחרות שבמקרא בדרך זו, לא מפרקי החכמה בלבד, שעקבות הלשון הארמית הוכחו בהם גם לעיל, אלא גם למשל, בפרשת בלעם, אשר על קרבתה לרפשת איוב ידובר אף לקמן. ומתרגם השירה הוא בוודאי אחד הסופרים מאנשי כנסת הגדולה, תלמידי עזרא, שכינסו את כל שארית נכסי הקודש בבניין ציון אחרי הגלות⁽¹¹⁾.

מחקר שלישי: שינוי האותיות בארמית ובעברית

העובדת הנזכרת מורות אפוא על לשון ארמית כזו, שזמנה לא לפני המאה השביעית ולא יאוחר מן המאה השישית לפני שפירת העמים. ורמזים אחרים מורים על כך, כי מקומה של ארמית זו הוא בארץ בבל. על מקום זה מורים, מלבד רוב המלים הארמיות בשירה גם סימנים פונטיים. כבבל הבדילו גם היהודים דוברי עברית, בהשפעת לשון הארץ בין חי"ת גרונית (שנבפכה להם לאל"ף) לחי"ת חיכית. בעוד שלא הבדילו בין עי"ן לעי"ן. כבערבית; בעוד שהפכה צד"י זו שהיא בערבית, להיכתב ק (ואחר כך: ע) כבר בכתובות קדומות מסוריה, אין כמו בעברית, אלא צ אחת בלשון בבל האכדית, שהשפיעה אף על לשון הכשדים הארמית, גם כשהלכה ונדחתה מפניה. והשפעת התרבות האכדית – בבליית מרובה בתוכן הספר, אף על פי שהספר יהודי הוא בכל כיוונו. ואף על פי שניכרות בספר גם מלים וצורות דרומיות, ערביות, יש להניח, שהארמית של בבל בתקופה זו, לשון הכשדים, שבטי הערבים הכובשים, שחדרו מגבולות המדבר לבקעת הפרת, קרובה הייתה בהרבה לערבית קדומה, כקרבה הגדולה הניכרת בין שתי לשונות אלו גם בתקופה מאוחרת יותר, אחרי שנפרדו שני ענפי לשון אלו יותר ויותר⁽¹²⁾.

הארמית זו שבשירת הספר קדומה היא , על כך מעיד גם כתיב העיצורים במלים . אמנם נכתב , כבארמית שבמקרא , "ת" במקום "ש" עברית זו שכנגדה ת בערבית (כעדות " חדות " שתורגמה ה - "משוש" בעוד שכוונת כלשון חידוש . וכן "מרתא "ירוש , שתורגמה מררות : אבל צ זו שהיא ט בארמית מאוחרת (ואפילו בתעודות יב :יעט וכו' תחת עץ) נשארה כאן צ (כגון מצא = מטא , בוא :צפון = אי הצף על המים ,טוף בארמית מאוחרת) , או שבא כתמורתה ז (במבטא בערבית) כבמלים " 'חצי' שעיקרה בארמית 'חזוי' כלשון חזיונות ולא של חצים , או מזורות כתמורת האכדית 'מצרת' וגם 'מזרת' וזאת כבכתובות הארמיות הקדומות (800 - 700 לפני הספירה) ואומנם יש שבא ד' ולא ז' כתמורת ד' אבל זאת במקום שהשתרשה במלה ד גם בלשון העברית שבמקרא בכלל⁽¹³⁾.

ואמנם בוודאי לא מקרה הוא , שגם "יחזקאל בן בוזי" הכהן , החוזר ושב וחוזר כאליהוא , על דבריו , המוזר במחשבותו ובמעשיו , הקנאי לרעיון צדקת האל , שבמרכז דבריו עומדת חית הכרוב , המרכבה , בעוד שאינו מסתייע בשום מקום במעשה גבורות האל בלוייתן , שהוא , מכל הנביאים מזכיר את איוב כנושא אקטואלי בזמנו :

'והיו שלשת האנשים האלה בתוכה נח דנא ואיוב המה בצדקתם ינצלו נפשם ' .
 כלום אין השם " אליהוא בן ברכאל הבוזי בא לרמוז על קרבת רוח זו שבין אליהוא ובין יחזקאל בן בוזי הכהן , אמנם חיה מחבר הפרשה הזאת בארץ ישראל ולא בבל , אבל בכל רוחו הוא תלמידו ויורשו של יחזקאל שקינא לאלוהו גם על אדמת נכר⁽¹⁴⁾.

המסכנות

- 1- הספר מתעסק בענין או בבעיה חוקמית דתית אינה נמצאת בכל ספרי המקרא .
- 2- שירת איוב אינה תרגום לשירה עברית מקורית בלב , אלא חלק ניכר ממנה מתורגם של מלים חדשות וצורות שאולות של לשון אחרת ממש .
- 3- המתרגם שלא דייק את כל צורכיו , כעדות העטויות הנזכרות , השאירן מתוך מקורו .
- 4- תרגום שלא הושלם , של ספר ארמי , על אף היותם מתורגמים מלשון אחרת , לשון קרובה .
- 5- השפעת התרבות האכדית - בבליית מרובה בתוכן הספר , אף על פי שהספר יהודי הוא בכל כיוונו . ואף על פי שניכרות בספר גם מלים וצורות דרומיות , ערביות .
- 6- המלים בספר קרובות היו בהרבה לערבית קדומה , כקרבה הגדולה הניכרת בין שתי לשונות אלו גם בתקופה מאוחרת יותר , אחרי שנפרדו שני ענפי לשון אלו יותר ויותר .¹⁰

Abstract

Features of Audio Changes in Language Translation in Ayub Travel

By Wesam Abdilstar Dawah

And Ahmed Said Aubed

The Book of Job is one of the most important Books for the Jewish community due to its philosophical , social , legal and religious significance ; moreover , the mentioned Book is the only Book which deals and touches upon the religious wisdom which is not found in any other Books of the Holy book . Most interpreters believe that this book is written in many different languages . Some other interpreters believe that this book is translated the Aramaic language into Hebrew . The present study sheds lights on the different aspects related to this issue . A logical and analytical approach is necessary to understand the content of the Book and the details of its translation through detecting the acoustic variations associated with translation .

سمات التغييرات الصوتية في الترجمة اللغوية في سفر ايوب

وسام عبدالستار دواح

أحمد سعيد عبيد

يعد سفر ايوب واحد من الاسفار المهمة في المجتمع اليهودي بسبب اهميته الفلسفية , والاجتماعية والقانونية والدينية كونه يتفرد في التعامل والاهتمام في مسألة أو قضية الحكمة الدينية التي لا وجود لها في أي من اسفار الكتاب المقدس , ويعتقد اغلب المفسرين أن هذا الكتاب مكتوب في عدة لغات مختلفة , كما يعتقد البعض الآخر منهم ان هذا السفر قد ترجم عن لغة اخرى الى اللغة العبرية , حيث ترجم عن اللغة الآرامية . لذلك (ان هذه الدراسة سوف تسلط الضوء على هذه المشكلة من أجل توضيح الأفكار والآراء الصحيحة ذات العلاقة بترجمته , بشكل تحليلي ومنطقي مقبول) لفهم مضمون السفر وتفاصيل ترجمته وذلك من خلال كشف التغييرات الصوتية المصاحبة لتلك الترجمة .

الهوامش

- ¹ - ايرلوكي ، ارنولد ، המקרא בקשותו ، ברלין ، 1989 ، עמ'12.
- ² - גרסאל ، משה ، עיונים נבחרים בפרוש חדש למקרא ، ספר היובל עיוני מקרא ، ירושלים ، 1988 ، עמ' 37 .
- ³ - גבראל ، נורי ، דליה ، עיונים בשפה בחברה ، ישראל ، 2010 ، עמ'13
- ⁴ - - הורבית ، אי ، עברית וארמית בתקופת המקרא ، ירושלים ، 1990 ، עמ' 57 .
- ⁵ - ווייל ، צאניך מאיר.ניגון טעמי המקרא ، ירושלים ، 1994 ، עמ'69 .
- ⁶ - מ ، ויינפלד ، מקריאה בחקר המקרא ، ירושלים ، 1989 ، עמ' 116 .
- ⁷ - מ ، ויינפלד ، מקריאה ، שם ، עמ' 120 .
- ⁸ - מ ، זהרי ، איוב ، קהלת ، ירושלים ، הוצאת כרמל ، 2009 ، עמ' 72 .
- ⁹ - מ.סיסטר ، לתולדות החברה והספרות בתקופת המקרא ، תל אביב ، 1962 ، עמ' 82 .
- ¹⁰ - סיני ، טור ، נ ، ספר איוב ، ראובן מס ، ירושלים ، 1982 ، עמ'93.
- ¹¹ - פארו ، מרדכי ، הסגנון הכוהני בתורה ، ירושלים ، 1995 ، עמ'45 .

- ١٢ - كاسوتوٹ ، م"د، سפרות מקראית וספרות כנענית ، ירושלים ، 1998 ، עמ'62.
- ١٣ - גבראל ، נורי ، דליה ، עיונים ، שם ، ע מ"49 .
- ١٤ - מ'סיסטר، לתולדות ، שם ، עמ"128 .
- ביבליוגרפיה
- ١- אירלקי ، ארנולד ، המקרא בקשוטו ، ברלין ، ١٩٨٩ .
- ٢- גרסאל ، משה ، עיונים נבחרים בפרוש חדש למקרא ، ספר היובל עיוני מקרא ، ירושלים ، ١٩٨٨ .
- ٣- גבראל ، נורי ، דליה ، עיונים בשפה בחברה ، ישראל ، ٢٠١٠ .
- ٤- הורבית ، אי ، עברית וארמית בתקופת המקרא ، ירושלים ، ١٩٩٠ .
- ٥- ווייל ، צאניך מאיר ، ניגון טעמי המקרא ، ירושלים ، ١٩٩٤ .
- ٦- מ ، ויינפלד ، מקריאה בחקר המקרא ، ירושלים ، ١٩٨٩ .
- ٧- מ ، זהרי ، איוב ، קהלת ، ירושלים ، הוצאת כרמל ، ٢٠٠٩ .
- ٨- מ ، סיסטר، לתולדות החברה והספרות בתקופת המקרא ، תל אביב ، ١٩٦٢ .
- ٩- סיני ، טור ، נ ، ספר איוב ، ראובן מס ، ירושלים ، ١٩٨٢ .
- ١٠- פארו ، מרדכי ، הסגנון הכוהני בתורה ، ירושלים ، ١٩٩٥ .
- ١١- קאסוטוٹ ، מ"ד ، ספרות מקראית וספרות כנענית ، ירושלים ، ١٩٩٨ .